

*Зоран Милошевић\**

*Институт за политичке студије, Београд*

## ГЕОПОЛИТИКА И ЋИРИЛИЦА\*\*

### Сажетак

*Избор писма никада није неутралан по смислу, јер увек са собом носи културалне вредности и обележја, односно означава припадност одређеној традицији, али и одређене идеолошке и политичке поруке. Избор писма у нашој средини (ћирилица или латиница) има велики значај у информативном рату који се тренутно води, јер се овим избором не опредељује само језички дискурс. У ери глобализације могу опстати и имати самосталну улогу само они језици и културе чија се сфера шири. Прелазак у одбрану већ значи губитничку позицију.*

*Пошто је научно доказано да ћирилица нема принципелних недостатака, онда се поставља логично питање зашто, потом, мењати писмо, одбацујући вековне традиције и културно наслеђе? Аутор сматра да се ова нелогичност може описати и разумети, само ако се разматра као геополитичко питање у оквиру сукоба копна и мора, односно атлантизма и евро-азијства. Правило је да заговорници евро-атлантских интеграција, ма где живели и радили, траже да се у њихову локалну културу уведе латиница, правдајући то искључиво геополитичким аргументима. И обратно. Заговорници евро-азијства (тзв. русофили) боре се за ћирилицу. Тако је и у Србији. У том смислу шаље се порука да у свету моћи има места само за једно писмо, оно које користи победничка страна. Отприлике као што је то случај са употребом енглеског (најзбог: не америчког!) језика. Никакви позиви на мултикултурал-*

\* Научни саветник Института за политичке студије, Београд

\*\* Рад је реализован у оквиру пројекта бр. 179009 Института за политичке студије Београд, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

*ност, толеранцију и друге лепе фразе, толико присутне данас, не могу спречити ову законитост светске геополитике – истребљење једног од два писма. Зато је потребно прихватити ову реалност и борити се за своју културу средствима која одговарају стварности – а то је адекватном геополитиком. У Србији нема спаса за ћирилицу, као савршеног писма, ако се не изврши одступање од тврдог евро-атлантизма.*

*Кључне речи: Ћирилица, култура, идентитет, Геополитика, латиница, атлантизам, евро-азија*

**Д**анас се бије права битка у свету, посебно Евро-азији, око власти латинице над ћирилицом. Но, тако је било од XI века када се расколела некада јединствене хришћанска црква на правослаvlе и римокатолицизам. Од тада Римска црква као институција води борбу против ћирилице, а то је наметнула и изразито католичким државама попут Аустро-Угарске, Пољске, Речи Пасполите.<sup>1)</sup> Тако да су, вођење геополитичком логиком Римске цркве, и поједине државе водиле борбу против ћирилице, како би умањиле утицај и повезаност православних и неких евро-азијских народа. Тако су се, поред Римске цркве у борбу против ћирилице укључиле Аустро-Угарска, Пољска, Велика Британија. Међутим, важно је нагласити да је Римска црква духовни отац нетрпељивости Запада према ћирилици. „На том писму су, као и на латинском језику, све књиге и молитве римске цркве, и тежећи једној римској вјери и цркви у свијету, у својој искључивости и једностраности, боји се сваког другог писма и језика и гаји наду, да ће уништавајући друга писма, на којима су друге вјерске књиге и молитве, а ширењем латинице у многоме припомоћи и ширењу вјере односно и папске или језуитске власти што сасвијем на једно излази“.<sup>2)</sup> Суштина је, дакле, да су у Римокатоличкој цркви мислили, као данас у Вашингтону и Бриселу, да се латиничењем народи отуђују од своје вере, односно евро-азијства као гео-политичке оријентације и приближавају римокатолицизму, односно атлантизму. У тој методологији, поред замене писма, постоји и метод денацификације и стварања вештачких нација.<sup>3)</sup>

1) Види: *Римска пропаганда у Босни и Херцеговини од времена аустро-угарске окупације*, издање друштва «Рада», Милетићева штампарија, Нови Сад, 1903. Аутор је анониман, а касније је установљено да је то био митрополит Сава Косановић.

2) Сава Косановић, *Насилно наметање латинице*, у зборнику: *Правослаvlе, вријеме и Босна*, приредили: Ратко Р. Врачевић и Зоран Милошевић, Шабац/Добој, 2002, стр. 150.

3) Види: Митрополит Сава Косановић, *Римска пропаганда и хрватство*, у зборнику: *Рим не мирује*, приредили: Момир Васиљевић и Зоран Милошевић, Бели анђеос, Шабац,

Од чега зависи избор писма? Филолози издвајају четири фактора: лингвистички, економски, психолошки и политичко-културни.<sup>4)</sup> Зашто владе појединих држава, дакле, постављају свој народ пред дилему о избору латинице или ћирилице, када је у науци доказана да ћирилица нема принципијелних недостатака (као ни предности) у односу на латиницу.<sup>5)</sup> У случају српске ћирилице може се чак говорити о њеним предностима у смислу да је савршена, јер једно слово одговара једном гласу, док хрватска и неке друге латинице користи за неколико гласова два и више писмена (на пример, за *nj*, *dj*, *lj*, *dž*, односно у немачком језику за *ч* – *tsch*, за *ш* – *sch*, итд.). Овим долазимо до кључног одговора, а он је политичко-културни, односно геополитички.

Да битка око писма има своју геополитичку димензију доказује још и то да «припадници мора» углавном пишу латиницом, док припадници копна пишу ћирилицом. Наравно, ова очигледна истина се крије и увија у низ митова, дезинформација и (злонамерне) нетачности. Током почетка новог миленијума у Србији је била актуелна теза да је «ћирилица фашистичко писмо», иако су фашисти писали латиницом. То се посебно може утврдити ако се погледају западни, тј. евро-атлантски медији који су заступници мора. Тако је и писање овог чланка изазвано писањем (и ликованјем) римокатоличке Пољске манифестовано у новини «*Rzeczpospolita*»<sup>6)</sup> у којој се неосновано тврди да је ћирилица раширена од стране Совјетског савеза и да се после његове пропасти догађа и лагано њено потискивање (утицај Византије и православља се уопште не спомиње). Закључак је изведен из покушаја Астане (Казахстана) да замени своју ћирилицу латиницом под изговором «да латиница има мање слова». Ко познаје писма зна да је српска ћирилица савршена и да за сваки глас има једно слово, па се потискује «због европских вредности», а не неких принципијелних недостатака. Овде је јасно, дакле, да се ради само о мање или више (не)успешним изговорима, а да је суштина сасвим другачија.

---

2003. Зоран Милошевић, *Од Малоруса до Украјинаца*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2008.

4) В. М. Алпатов, «Кирилица или латиница?», <http://rus.1september.ru/articlef.php?ID=200400906>

5) Е. Д. Поливанов, *За марксистско језикознание*. Москва, 1931. стр. 104.

6) Piotr Kościński/Tatiana Serwetnyk, «Cyrilica w odwrocie», *Rzeczpospolita*, 11/07/2011

Присталице латинице указују на то «да је одбацивање ћирилице неопходно јер се на интернету користи латиница, те да је лакше развијати интеграцију са међународном заједницом».<sup>7)</sup> Наравно, на овакво нелогично размишљање одамх се надовезује питање шта са азијским писмима која су далеко и од латинице и од ћирилице? Да је коришћење ћирилице на интернету лако решиво питање, а не аргумент против ње, постало је јасно 2008. године, али и раније, на X светском конгресу руске штампе одржаном у Москви. Кључни моменат на конгресу је иступ председника Д. Медведева који је рекао «Да је неопходно све урадити да се на интернету користи и ћирилица. То је симбол значаја руског језика и ћирилице».<sup>8)</sup> Гугл на томе озбиљно ради.

Противници ове идеје доказују да је замена писма непотребна, јер би изазвала конфузију, а такође би изазвала и политичке последице. На пример, познато је да становници Казахстана традиционално добро сарађују са Русима и Русијом, и то како у економској, културној, тако и у научној, просветној и културној сфери. Уосталом, велики број њихових алкадемаца је школан на руском језику, или се и даље школује, а преко 45 посто становништва те републике су Руси. Питање је, дакле, како би на ово одреаговала Русија. «Прелаз на латиницу не треба да нанесе штету нашим односима са Русијом» изјавили су посланици казахског парламента. Но, што се тиче психолошке припреме јавности – то је већ завршено, је је вођена вишегодишња кампања финасирана од САД, Турске и Европске уније да се докаже предност латинице над ћирилицом. Јавност је сада убеђена у то.

Напоменимо да су тако нешто урадили Азербејџан и Узбекстан 2006. године. Казахи су народ турског порекла, сродан, дакле, Азербејџанцима, па се овим жели начинити помак ка јединству туских народа. Тако нешто и сугерише професор Гоги Хидојатов из Узбекистана, који мисли да председник Казахстана Назарбајев има стратешки уговор са Турском и овим жели да стекне симпатије туских народа.<sup>9)</sup>

Интересантно је да се смена писама у Азербејџану догодила без сагласности народа и стурчњака. Према сведочанству бившег

7) Исто.

8) «Кириллица вне границ и территорий», <http://news.mail.ru/politics/1821516/>

9) Piotr Kościński/Tatiana Serwetnyk, «Cyrilica w odwrocie», *Rzeczpospolita*, 11/07/2011

министра просвете Азербејџана, Дирудина Џалилова, његова држава је за време његовог министровања прешла на латиницу и поред протеста јавности и стручњака. «Прве године смо штампали уџбенике на латиници, а у другој новине. Потом смо мењали уличне рекламе. Сва процедура је трајала само пет година».<sup>10)</sup> Латнизација Азербејџана је изведена уз помоћ Велике Британије и Турске. Бивши председник А. Елчибеј је желео не само да азербејџански језик латинизује турском латиницом, већ и да га назове турским. После доласка на власт Алијева, 1993. године, ситуација се стабилизovala, а ћирилица сачувала доминантни статус. После 2001. године под притиском САД, Велике Британије и Турске, Алијев забрањује коришћење ћирилице.<sup>11)</sup>

Иако се прелаз са једног на друго писмо приказује као нешто лепо и пожељно (све се увија и лепе речи – прогрес, културу, напредност, развијеност, припадност великој цивилизацији), пример Азербејџана говори супротно. До 1924. године у овој држави се писало арапским писмом и општа писменост је износила 0,8 посто. Од 1924. до 1936. године извршена је латинизација по налогу Лењина, а од 1936. до 2001. године коришћена је ћирилица и писменост је достигла 100 посто међу становништвом. Новим прелазом на турску латиницу народ је опет постао неписмен, јер мало ко зна ново писмо. Тако народ не може да чита опозиционе новине. После овог потеза, али и других бројних узрока, чији је узрочник влада Азербејџана, око четири милиона Азербејџанаца је избегло у Русију, док је 4,5 милиона остало у држави да учи турску латиницу, на којој немају шта да читају. Нове генерације не могу да читају ни своје велике писце Низамија, Хаганија, Фиулија, јер нису штампане нове књиге на турској латиници. Не могу читати ни научна дела штампана на ћирилици, јер више не уче ово писмо. Другим речима, сво литерално и научно наслеђе Азербејџана створено на ћирилици у периоду 1936 – 2001. године постало је новим генерацијама недоступно.<sup>12)</sup>

10) Исто.

11) Интересантно је да је ова идеја прво покренута од болшевика (Руса) Јаковљева. Види: Н.Ф. Јаковлев, *За латинизацију руског алфавита*, Култура и письменность Востока, кн. 6. Баку, 1930.

12) Адалят Алиев, «Кириллица, образование, латынь и политика», <http://forum.bakililar.az/index.php?showtopic=4764>

Ипак, ћирилица се још користи у Азербејдану (укључујући и интернет), но у малом обиму. На територији Иранског Азербејдана доминира арапско писмо, али се користи и ћирилица и латиница. У Русији Азербејдани користе ћирилицу, а у Дагестану на ћирилици штампају и новине.

У Молдавији је под притиском Румуније и подршком Велике Британије, Канаде и САД такође извршена замена писама, јер Запад жели да припоји Молдавију Румунију, не признајући њихову националну посебност, а Румуни од 1860. године, такође користе латиницу заборавивши ћирилицу. Уједначавање писама је, дакле, има политичку поруку да «један народ» пише истим писмом.

У Руској федерацији Татарстан је покушао да уведе латиницу за татарски језик, али је Дума (парламент) блокирао ову антићирличну активност. Ову тежњу Татара подржала је и Европска унија, па тако и Немачка посебно.<sup>13)</sup> Током владавине слабог Јељцина, 1999. године Мецилис Татарстана – републике у саставу Руске федерације - хтео је да уведе латиницу, али је федерална Дума донела Закон о језицима према ком сви народи у Руској федерацији користе ћирилично писмо за свој језик. То је крајем новембра 2002. године потврдио и Савет федерације.<sup>14)</sup>

Бивши украјински председник, Виктор Јушћенко, је 20-05. године припремио пројекат Декрета о преласку на латиницу. Промене је требало спроводити постепено, у циљу «убрзања интеграције Украјине у структуре Европске уније».<sup>15)</sup> Постепеност је значила да се латиница уводи прво на западу Украјине где живе грко-католици, велики мрзители православља, потом у Кијеву, руском Криму и, на крају, у најосвешћенијим руским регионима источне Украјине.

Показало се пројекат Јушћенка није реалан услед опште политичке атмосфере, јер би само убрзао распад земље. Наиме, Руси у Украјини, нису желели ни по коју цену да прихвате латиницу. Бивши заменик премијера Украјине и директор Института књижевности у Кијеву Николаја Жулинског латиница је погодна за

13) Види: «Man spricht Russisch Die Tartaren wehren sich gegen die Kyrillisierung ihrer Sprache», *Der Tagesspiegel*, 04/12/2002

14) Исто.

15) Piotr Kościński/ Tatiana Serwetnyk, «Cyrilica w odwrocie», *Rzeczpospolita*, 11/07/2011

Украјину само «због њених Европских тежњи, а ја не искључујем да ће се ово питање вратити».<sup>16)</sup>

Но, овде је потребно навести хипотезу Станислава Артемова да и писма трпе када дође до смене политичких система.<sup>17)</sup> Овде се дефинитивно не ради само о смени политичког система, већ геополитичке оријентације. Ово можда најбоље сведоче речи једног руског «научника» (Сергеј Александрович Арутјунов – дописни члан Руске академије наука): «Сматрам да глобализација и компјутеризација наших живота води томе да ћемо и руско језик писати на латиници. Сама по себи латиница је кориснија у односу на ћирилицу, која има масу недостатака. Ако Русија жели да иде у корак са прогресивним светом дужна је да пређе у потпуности на латиницу, пре или касније тако ће бити».<sup>18)</sup>

Арутјунов користи затворен систем размишљања, веома идеологизован и пристрасан језик. Његове констатације да прогресивност значи латинизација потпуно је ненаучан и бесмислен став. Да ли то значи да прогреса нема, ако се не користи латиница? Где је овде место културе? Оваква размишљања су толико пристрасна, нетачна и културно-политички некоректна да више плаше човека, него што отварају простор за дијалог и размишљање. Ово је, другим речима, један тоталитаран, недемократски, недијалогски, неплуралистичан и начин размишљања који гуши у човеку жељу за слободом и властитим културним усавршавањем. Зато кад се овако нешто прочита то више човека уплаши, него што објасни. Ово је тим теже кад изговоре људи који још имају звања доктора, професора и академика. Овде се, такође, ради о злоупотреби научних звања. Наиме, Арутјунов користи политичке квалитације уместо аргумената. Ко је доказао недостатке ћирилице? Просто то је једна нетачна и злонамерна политичка квалификација. У стручној литератури, како смо већ навелу у уводу, нема доказа да ћирилица има принципијелних недостатака. Према томе, овакве тврдње «академика» могу бити мотивисане само добрим новчаним прилозима или просто вредносним системом, тј. идеолошком заслепљеношћу и острашћеношћу атлантизмом.

16) Исто.

17) Станислав Артемов, «Латиница vs. Кирилица, Смена алфавита как резултат смены политсистемь», [http://exlibris.ng.ru/kafedra/2004-07-01/6\\_alphabet.html](http://exlibris.ng.ru/kafedra/2004-07-01/6_alphabet.html)

18) Исто.

Сваки покушај одбацивања ћирилице са зебњом и пажњом се посматра у Русији. На примеру Казахстана је јасно да се он враћа дискусији о увођењу латинице сваки пут када се појаве политички проблеми, па Астана на овај начин уцењује Русију. Када се сближава са Западом почиње да користи латиницу и обрнуто. Сада када је у Царинском савезу са Рујијом ово питање мирује.

Руски научници и аналитичари кад год се појави проблем да неко пожели да одбаци ћирилицу, позивају званичне власти да реагују и заштите ћирилицу. Прелаз на латиницу није једноставан, јер, на пример, Руса у Казахстану је скоро половина свег становништва, па би то значило и разбијање јединства Руса, пошто би сународници у Казахстану морали да пређу на латиницу.

Наравно, има и позитивних примера какав је Белоруски, јер се тамо не помишља о оваквим авантурама. «Ми од давнина функционишемо у ћириличном пространству и не мислимо да прелазимо на латиницу. Ово питање се код нас уопште не разматра» - истиче белоруски политиколог Валериј Карбаљевић.<sup>19)</sup>

Овде се може извести опште правило када је у питању писмо: Они народи који теже евро-атланским интеграцијама, а користе ћирилицу, по правилу прелазе на латиницу. И обрнуто, народи који се оријентишу на интеграцију са евро-азијом (тј. у геополитичком смислу представницима копна) теже очувању, па чак и проширењу употребе ћириличног писма.

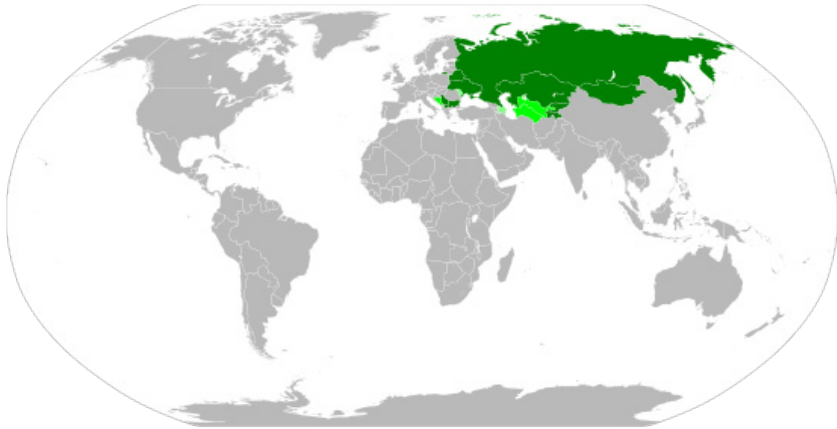
На ћириличном писму устројени су следећи словенски језици: белоруски, бугарски, македонски, русински, руски, српски, украјински и од скоро и тзв. црногорски.



На схеми је приказана распрострањеност ћирилице у свету. Зеленом бојом је приказана територија где се користи као службено писмо, а светло-зеленом је једно од службеним писмама.

19) Piotr Kościński/ Tatiana Serwetnyk, «Cyrilica w odwrocie», *Rzeczpospolita*, 11/07/2011





Карта света и државе које користе ћирилицу (зелена површина)

### *ЋИРИЛИЦА ЈЕ ЕВРО-АЗИЈСКО ПИСМО*

Тренутно се ћирилица као службено писмо користи у следећим државама: Абхазија (абхаски језик), Белорусија, Босна и Херцеговина (за српски језик), Бугарска, Казахстан, Киргизија, Македонија, Монголија, Придњестровље (молдавски језик са ћириличним писмом), Русија, Србија, Таџикистан, Украјина, Црна Гора (за српски језик) и Јужна Осетија (осетински језик). Треба напоменути да постоји и старословенски језик који је кодификован, такође, на ћирилици, као и румунски језик у коме је до 1860. године коришћена ћирилица. Напоменимо да је до средине XIX века и у неким деловима Пољске коришћена ћирилица за пољски језик, као и полески језик од 1988. године.

Поред тога неки индо-европски језици су такође прилагођени ћириличном писму (балтички језици, тј. литвански, затим цигански у Србији и Русији, белџски, курдски – до 1946. године од када се практично не користи; осетински, таџикски, горско-јеврејски, шунгајски, јагнобски).

Неки романски језици су такође користили или користе ћирилицу (Молдавци, Румуни – до 1860. године и Ладини у неким сефарским публикацијама штампаним у Бугарској).

И неки језици народа Кавказа су кодификовани на ћирилици: абазински, абхаски, аварски, агулски, адигејски, ахвахски, даргински, ингушетијски. Ту се прикључији и језици кабардинс-

ки (кабардино-черкески), кубачински, лакски, лезгински, рутуљски, табасарински, удински – од 1990. године заједно са латиницом; хиналугски, цахурски - од 1990. године заједно са латиницом; цезски и чеченски – такође од 1991 до 2000. године је коришћена и латиница.

Од кинеских језика ћирилицу користи дунгански народ (од 1953. године).

Од чукотско-камчатских језика ћирилицу користе: итељменски језик, корјакски и чукотски.

У оквиру монголског ћирилица се користе за следеће језике: бурјатски, калички, монголски и даурски.<sup>20)</sup>

У оквиру тунгуско-мажурског ћирилицу се користе за следеће језике: нанајски, негидаљски, орокски, орочки, сибински, удегјески, уљчки, евјенкински и евјенски.

Турски народи такође користе или су користили ћирилицу за следеће језике: азербајџански – до 2002. године када су прешли на латиницу; алтајски, башкирски, гагаузски, догански, казачки, караимски, каракалпакски, карачајевско-балкарски, киргиски, кримско-татарски, кримчакски, кумандински, кумикски, ногајски, сојотски, татарски, телеутски, тофаларски, тувинским туркменски, узбекистански – од 1998. се користи паралелно са латиницом; ујгурски, хакаски, чувашки, шорски и јакутски.

Уралски (самодијски) језици: нганасански, ненецки, сељкупски и енецки.

Уралски (финско-мађарски) језици: карелски, коми, мансијки, маријски, мордовски, самски, удмуртски и хантјски.

Од осталих језика ћирилица се користи још и за: алеутски језик, алјутикски, асирски, нивхски, тлинкитски, ескимски – од 1937 на територији Русије и јукагирски.

Ћирилицу користе и два „вештачка“ језика – словенски (славјански) и словио.

Може се, дакле, из ових података извести поуздан закључак да је ћирилица евро-азијско писмо.

Избор писма никада није неутралан по смислу, јер увек са собом носи одређене идеолошке и политичке поруке, односно

20) Максим Медоваров, «Кириллица - евразийский алфавит», <http://www.rossia3.ru/politics/foreign/kirillitsa>

означава припадност одређеној традицији.<sup>21)</sup> Избор писма у модерном добу (ћирилица или латиница, на пример) има велики значај у информативном рату који се тренутно води, јер се овим избором опредељује језички дискурс. У ери глобализације могу опстати и имати самосталну улогу само они језици и културе чија се сфера шири. Прелазак у одбрану већ значи губитничку позицију. Хиљадугодишња борба за освајање култура између латинице и ћирилице ово на најбољи начин илуструје.<sup>22)</sup>

### *ПОЈАВА И ЕКСПАНЗИЈА ЋИРИЛИЦЕ У ЕВРОПИ*

За живота Ћирила и Методија, када су се Словени коначно определили између Рима и Константинопља (Цариграда), почела је борба за верски и културални утицај у Источној Европи. Где се укоренило римокатоличанство (западно хришћанство) – Пољска, Чешка, Словачка, Мађарска, Словенија и Хрватска тамо је временом наметнута латиница, иако су неки од ових народа користили својевремено ћирилицу (Словенци, Хрвати, Чеси па и Пољаци). Латиница није одједном и брзо наметнута, тај процес је трајао неколико векова, али је данас општеприхваћена у споменути државама као њихово „национално“ писмо. Све до појаве Реформације, тј. до XVI века успешно је ширена латиница по Западној Европи – Скандинавији, Британији, Ирској, где су потиснуте локалне културе и писма (руне), док се на југу и истоку Европе римокатолицизам борио да истисне ћирилицу и арапско писмо. Насилно је латиница наметнута и на територији Финске (преко Швеђана) и Прибалтику (који су освојили Немци).

После открића нових континената, током XVI – XVIII века латиница је од стране колонизатора и римокатоличких мисионара пренета на те континенте, док је сфера утицаја ћирилице практично остала иста. Престиж ћирилице подрили су Турци освојивши Балкан, а и реформе Петра Великог у Русији подриле су престиж

21) «Ћирилица се појавила на периферији хришћанског света, као побочни резултат црквеног раскола и оруђе одређене идеологије. Она имитира грчко писмо и доказује правоверност, тј. непоколебљиву веру у првих седам Васељенских сабора и сведочи о супротстављању богатој и сложеној византијској култури, 'глобализму' и утицају Рима, она представља и нешто што сведочи о способности очувања јединствености православне културе». Види: Латиница и кирилица, <http://www.polit.ru/article/2003/09/23/625530/>

22) Максим Медоваров, «Кириллица - евразийский алфавит», <http://www.rossia3.ru/politics/foreign/kirillitsa>

ћирилице. Тако је у првој фази борбе за писмо Запад победио, јер у Русији нису схватили значај писма у геополитичкој борби.<sup>23)</sup>

### ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЛАТИНИЦЕ

Француска револуција, са једне стране, и наступајући романтичарски национализам, с друге стране, у сфери културе и политике у првој половини XIX века проширили су идеолошку борбу и на делове света који за то није знао. Појавили су се грчки, српски, бугарски, чешки и други национализми и сви су они тражили ослонац за свој идентитет у култури. Међутим, тек су руски словенофили први пут поставили питање о новом ширењу ћирилице у Источној Европи. Интересантно је да су нашли истомишљенике и у Чешкој и Словачкој, али неког резултата није било. Супротно, како је снажио румунски национализам који се оријентисао на Запад (може се рећи да га је заправо Запад и створио и развијао), тако се одрицао грчке и словенске културе, а пристајао уз романску. То је значило да су заговарали и прелазак на латиницу – што им је и успело. Захваљујући језичким реформама Људевита Гаја и Вука Караџића дошло је до истискивања ћирилице из Хрватске и њено везивање за римокатолицизам. Хрвати су чак у Русији тражили «братску» помоћ да сачувају римску веру и латинично писмо, али и за ширење ове вере и писма на Босну и Херцеговину. Тако је ћирилица 60-их година XIX века опет изгубила део територија на којој се писала. Да трагедија буде још већа у то време је Русија продала Аљаску САД и оне су одмах тамошњем становништву (Алеути), који су користили руску ћирилицу, наметнуле латиницу.

Ови губици су отворили очи словенофилима, те су почели да разрађују стратегију контра-офанзиве ћирилице. Као експеримент објављено је неколико књига на пољском и чешком језику уз коришћење ћирилице. Од 1864. године постало је обавезно у да се у Литванији користи за литвански језик ћирилица (мада су Немци штампали као контру литванске књиге на латинци и ширили је на овом подручју). Поред тога, словенофили су организовали успешну борбу за заштиту ћирилице (од Пољске и Римокатоличке цркве) у Белорусији и Украјини. Но, највећи успех је стварање мисионарско-просветног ћириличног писма за народ Мордви, Мар-

23) Исто.

ијце и Чуваше, а такође и за Осетине. Овде се водила борба са исламским утицајем и победила је Русија.

«Ћирилизација» у другој половини XIX века, дакле, није била успешна. Запад је, пре свега Римокатоличка црква и Аустро-Угарска монархија који су некако била увек кроак испред, умео је да блокира руску политику. Тако су, нашавши «апологете», створили вештачке језике за Украјину, Белорусију и Литванију, како би направили језичку баријеру за ширење руског језика и културе, а потом су помогли и естонски и латвијски национални покрет, као снажну брану продору Руса на Запад. Почетком XX века нова руска интелигенција је успела да код «источних» народа Руске империје кодификује националне језике и истисне арапско писмо, али је оклевала код опредељења за писмо, јер су запажали да се латиница користи не само у Западној Европи већ и у обе Америке, Аустралији, Океанији, југо-источној Азији и Африци.<sup>24)</sup>

У таквој ситуацији успех латинице је био неминован. Већ 1904. године званично се литвански враћа на латиницу, а то се ускоро догодило и у Албанији, а и у самој Русији је започела кампања после 1917. године од стране бољшевика, кампања за наметање латинице. Двдесетих година XX века латиница је наметнута оним језицима у Русији који до тада нису били кодификовани, али и за неке језике који су имали дугу историју употребе ћирилице или арапског писма.

Већ 1932. године латиница се учврстила на већем делу територије Совјетског савеза, чиме су испуњени завети Лењина. Политичари и по који научник, као Н. И. Бухарин, Н. Ј. Мар, А. В. Лунчарски и Н. Ф. Јаковљев су припремили све неопходно и за прелазак руског језика на латинично писмо (такође и низ других језика – грузијски, јерменски). Бољшевици су ово представљали као важну етапу за ширење светске револуције, заживљавању космополитизма и обрачуна са различитим језицима и националностима. Није познато зашто латиница није сматрана реакционарним писмом, а ћирилица јесте. Било је потребно још неколико година да се Руси поведу за осталим народима бивше империје и да се одрекну дореволуционарне културе.

---

24) Исто.

## ПРОТИВОФАНЗИВА ЋИРИЛИЦЕ

Из науци непознатих разлога Стаљин је 1933. године наредио брз прекид латинизације Совјетског савеза (на њеним крајевима по инерцији је настављена још неколико година), а од 1935. године почео је процес преласка на ћирилицу свих језика Совјетског савеза, без обзира на то да ли су имали дужу или краћу историју коришћења латинице. „Ћирилизација“ Совјетског савеза је до 1940. године реализована, мада је по крајевима рађена и до краја 1950. године. Десетине језика је стекло писмо која их је уједињавало са руским културним простором и практично их први пут укључило у јединствен евро-азијски информациони простор. Они радикални националисти, или интенационалисти који су спроводили латинизацију завршили су у логорима. Интересантно је још да су на окупираним деловима Совјетског савеза од стране Немаца, 1941. године (Крим, Кавказ) деца лењинистичких бољшевика почели да уводе латиницу. Победа совјета у Другом светском рату, 1945. године, значила је и цементирање ћирилице као писма Совјетског савеза, што је допринело његовом ширењу у социјалистичком блоку (ћирилица је у то време уведена у Монголији као званично писмо).<sup>25)</sup>

У неким државама где је победио социјализам (Прибалтик, државе Источне Европе, осим Бугарске и однекле Југославије) задржала се латиница. Остаје отворено питање шта би се по овом питању догодило да је Стаљин остао жив? Но, може се констатовати да је латиница била истиснута из оквира историјске Евро-Азије.

У периоду после смрти Стаљина све до Горбачовљеве „перестројке“ у сфери писма се скоро ништа није значајно догађало. Занимљиво је да је у овој фази „застоја“ дошло до формирања како анти-руских, тако и анти-српских кадрова у лингвистици и политици. Од деведесетих година XX века, са пропадњем Совјетског савеза, руски језик је почео да губи престиж у свету, што је ишло на руку заговорницима латинизације, па је ова политика захватила не само Србију већ и Русију и бивше совјетске републике (сада самосталне државе).

25) Исто.

Амерички „стручњаци“ и овај пут, као и двадесетих година XX века почели су да изјављују да је руски језик „без перспективе“ јер је веома сложен и непрактичан и да га је потребно адаптирати западним нормама, па је у том духу потребна и латинизација руског језика. У низу република у саставу Руске федерације локалне корумпиране и без политичке визије елите започеле су прелаз на латиницу.

Ово је прекинуо Путин, 2003. године предложивши закон (који је потом и усвојен) да се за службене језике република у саставу Руске федерације искључиво користи ћирилица.

Последње деценије смо сведоци да «атлантисти» на широком простору снажно нагрђу на ћирилицу и да борба није окончана.

### *ЋИРИЛИЦА И ЛАТИНИЦА: СЕВЕРО-ЗАПАДНИ ФРОНТ*

На територији Русије живи мноштво финско-мађарских народа. Финска и Естонија све раде да пропагандом, разним подмићивањима, обавештајним радом и слично прошире латиницу као „опште-финско“ писмо, мада елементарна логика налаже да је лакше да два народа (Финци и Естонци) пређу на ћирилицу него њихови многобројни рођаци пређу на латиницу. Наравно, да иза оваквог притиска „матича“ стоји и њихов интерес да остатке свога народа држе на окупу. Интересантно је да официјелне руске власти не пружају отпор овој латинизацији својих становника.<sup>26)</sup>

### *ЋИРИЛИЦА И ЛАТИНИЦА: ЈУГО-ЗАПАДНИ ФРОНТ*



26) Исто.

Иако ка западу и југо-западу живе православни који од давнина користе ћирилицу, позиција ћирилице овде није снажна. Пошто је латинизација западно-руских земаља од стране Пољака давно довршена, као и латинизација Румуније, Хрватске, и Босне и Херцеговине притисак се сада наставља на Белорусију и Украјину. Прозападне и пропољске снаге упорно, подржане од Европске уније и САД, говоре о потреби латинизације ових држава.

Велики пораз ћирилица је доживела и на територији бивше Југославије где је у процесу дељења српско-хрватског језика створено неколико вештачких језика и сви ти нови „језици“ су се определили за латиницу, а сам процес је захватио и Србију, где само мала група национално и политички свесних људи бије битку за очување ћирилице. Упркос томе што је ћирилица заштићена и законом у неким управним актима. Штавише, и државни органи, па и поједини факултети то не поштују, чак ни они језички. Полицајац, често полушколован, издаће вам какву потврду на латиници.

У Црној Гори, која је стекла независност, 2006. године, створила се трагикомична ситуација са стварањем „црногорског језика“ на основу латинице. Латинизација (тачније хрватизација) се правдала паролама о потреби уласка у Европску унију и НАТО, а да се подсетимо да је у стварању тог новог књижевног језика званично учествовао и један хрватски лингвиста, заједно са својим „ортаком“ из БиХ.

У самој Србији службено писмо је ћирилица, али се овде Устав не поштује, како од државе, тако и од грађана, па се врло често користи хрватска латиница.<sup>27)</sup> Ћирилица се за сада добро држи у Македонији и Бугарској, па има претпоставки да ће одавде доћи снага и Србима да сачувају своје писмо. Међутим, јасно је да много зависи од Русије. Међутим, руске компаније које послују у Србију и државне и приватне не исказују интерес за очување ћирилице и обично користе латиницу, мада има и неколико изузетака.

Веома тешка ситуација је у Молдавији, где је од 1989. године као државни језик проглашен молдавски са латиничним писмом, тј. фактички румунски језик, без обзира на очевидне разлике између ова два језика. У Придњестровској молдавској републици сачувани су ћирилица и молдавски језик. Тако је Тираспољ постао центром евро-азијски усмерених интелектуалаца Молдавије. Међутим и

27) Николай Пасхин, «Азбука сербской политики», [http://www.stoletie.ru/slavyanskoe\\_pole/azbuka\\_serbskoj\\_politiki\\_2009-08-03.htm](http://www.stoletie.ru/slavyanskoe_pole/azbuka_serbskoj_politiki_2009-08-03.htm)



овде Русија више одмаже него што помаже, јер све што се у пише у овој земљи за Молдавију је на румунском језику и латиницом.

Русија није пружила помоћ ни Гагузима, православном турско-језичком народу тесно повезаним са Русијом који живи у Молдавији са статусом аутономије. Гагузи се одупиру Кишињеву, али Руси не помажу. Због тога јача турско присуство и 1996. године је и званично гагуски језик прешао на турску латиницу.<sup>28)</sup>

### *ЋИРИЛИЦА И ЛАТИНИЦА: ЈУГО-ЗАПАДНИ ФРОНТ*

Ћирилица је постигла успех код муслиманских народа Југа и Истока Азије, пре свега турско-језичких, али је тако и на Северном Кавказу. Сви ови народи су вековима користили сложено арапско писмо, да би деведесетих година XX века прешли на латиницу, па затим на ћирилицу. Но, ти народи су од 1991. године почели да осећају утицај Турске која их својом пропагандом и политиком покушава да удаљи од Русије а приближи себи, ширећи пантуркизам, сада неоосманизам и делујући у интересу Вашингтона и глобализма.

Ова политика је посебно нашла плодно тло код кримских Татара који су успели да добију већину у локалном парламенту. Они за сада користе два писма – ћирилицу и турску латиницу, но овај случај прети да се прошири на целу Украјину (у смислу њене латинизације).

Према обрасцу Азербејџана и неке државе Централне Азије покушале су да изврше латинизацију свог језика (Казахстан, Киргизија и Монголија), али су, за сада сачували ћирилицу. У Таџикистану је ћирилица чак и напредовала (усавршена је), мада се дозволила и употреба арапског писма, ради зближавања са Ираном. И Узбекистан је покушао латинизацију свог језика, али је све „ни ту, ни тамо“. Стварност је таква да ћирилица и даље доминира у овој држави.

У Туркменији латинизација је најављена 1995. године, али је почела 2000. године. Ипак, туркменска ћирилица се и даље користи у Русији и другим државама (чак и код политичких емиграната уз ове државе).

---

28) Исто.

\*  
\* \*

Јасно је, дакле, да заговорници латиничења ћирилице немају стручне аргументе већ искључиво вредносно-(гео)политичке. Зато се и подмећу политичке квалификације да је латиница везана за прогресивни део човечанства (по правилу су то САД и Европска унија), а они људи који користе ћирилицу, арапско писмо, итд., самом овом квалификацијом, сврставају се у назадни део човечанства. Но, да ли се по овом критеријуму – критеријуму које писмо човек користи, може извести класификација ко припада прогресивном, а ко назадном делу човечанства? Наравно, да не може. То је псудо-наука, односно веома примитивна политика. То би било исто као кад би неко тврдио да је по основу места рођења (село-град, Европа – Азија...) паметнији од других. Наравно, да то није тако. Хитлер је писао латиницом, Андерс Брејевик, Норвежанин, који је јула 2011. начинио масакр деце је писао латиницом, као и безброј других злочинаца за које се не може тврдити да су прогресивни. Римокатоличка црква је имала инквизицију и судила на латиници? Галилео је од ове Римске цркве осуђен на латиници. Где је ту напредност? На другој страни, имамо Менделејева који је писао ћирилицом, Јурија Гагарина, Толстоја, Достојевског..., наравно и негативце, као што има позитивца који пишу латиницом.

Када се припадници једног народа одлуче за културни образац који ће следити, између осталог, то значи и за писмо, то је нешто што има трајније опредељење и не може се мењати кад коме падне на памет. Зато се и Срби и Руси морају одупрети захтевима евро-атлантиста да одбаце ћирилицу и пређу на латиницу. Ако би прешли на латиницу послали би свети веома ружну поруку о себи – да немају, заправо, формиран (национални) идентитет, односно да успостављена културна матрица није заживела и да их свака (нова) сила која се данас-сутра појави може да обликује по свом нахођењу (можда да врати ћирилицу, или уведе кинеско писмо – ко зна?)

Питање је једноставно: Шта свако од нас може да уради да би се сачувала ћирилица као важно национално културно наслеђе и средство евро-азијске интеграције? Прво, да се схвати важност питања, друго да се не буде равнодушан. То значи, где год да се делује – треба користити ћирилицу. На интернету, животу, ако из-

возите робу – треба користити ћирилицу, на производима – лепити етикете (и) на ћирилици... Има држава које не забрањују да се роба увози ако су декларације, етикете и слично на ћирилици (Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Узбекистан, Туркменистан...), то, дакле, треба користити.

На крају сматрамо упутним позвати се и на Светог владику Николаја Велимировића, који је особину српске интелигенције да намеће латиницу запазио још за свога живота, а ово се сада може проширити и на руску интелигенцију, па је записао: „Просто не знају шта раде. Они не знају, да одбацити ћирилицу, значи одбацити половину Православља. И одвојити се од ове српске писмености из прошлости. И трампити боље за горе. И увредити свете апостоле словенске Кирила и Методија. И огорчити до крви српски народ. И навући проклетство од Светог Саве. Не, ако Бога знате, господо српска, **ако сте и учени, будите паметни**“.

Но, много је старије оно библијско, дубоко социолошки и антрополошки тачно, које каже да се у прошлости крије садашњост а у садашњости будућност.

**Zoran Milosevic**

## **GEOPOLITICS AND CYRILLIC**

### **Summary**

*A selection of letter is never essentially neutral, because it always carries cultural values and characteristics, i.e. it marks the affiliation to a certain tradition, but also certain ideological and political messages. A selection of the letter in our milieu (Cyrillic or Latin) has a great importance in the information war currently on the way, because this selection doesn't mark only the language discourse. In the era of globalization, only those languages and cultures whose sphere is widening can survive and have an independent role. Defense leads to the position of a loser.*

*Since it is scientifically proven that Cyrillic doesn't have principle deficiencies, it leads to the logical question why changing the letter, rejecting the centuries of tradition and cultural heritage? The author considers that this illogicality can be described and understood, only if it is being considered as a geopolitical question within the conflict between the land and sea, i.e. Atlanticism and Eurasianism. It is a rule that the advocates of Euro-Atlantic integrations, no matter where they live and work, ask the introduction of the Latin into their local culture, justifying that by exclusively geopolitical arguments. And vice versa.*

*The advocates of Eurasianism (so-called Russophile) are fighting for Cyrillic. That is the case in Serbia as well. In that sense, they send a message that in the world of power there is room for only one letter, the one a winning side uses. It is similar to the use of English (attention: not American!) language. The call for multiculturalism, tolerance and other nice phrases, which are widely present today can't stop this rule of world geopolitics – an extinction of one of two letters. Therefore, one needs to accept this reality and fight for its culture using the means that are suitable for this reality – an adequate geopolitics. Cyrillic as a perfect letter can't be saved in Serbia, unless there is aberration from the ardent Euro-Atlanticism.*

*Key words: Cyrillic, culture, identity, geopolitics, Latin, Atlantism, Euro-Asia*

### ЛИТЕРАТУРА

- Алиев, Адалат: «Кириллица, образование, латинь и политика», <http://forum.bakillilar.az/index.php?showtopic=4764>
- Алпатов, В. М.: «Кириллица или латиница?», <http://rus.1september.ru/articlef.php?ID=200400906>
- Артемов, Станислав: «Латиница vs. Кириллица, Смена алфавита как результат смены политсистемы», [http://exlibris.ng.ru/kafedra/2004-07-01/6\\_alphabet.html](http://exlibris.ng.ru/kafedra/2004-07-01/6_alphabet.html)
- Kościński, Piotr/Serwetnyk, Tatiana: «Cyrilica w odwrocie», *Rzeczpospolita*, 11/07/2011
- Косановић, Сава: «Насилно наметање латинице», у зборнику: *Православље, вријеме и Босна*, приредили: Ратко Р. Врачевић и Зоран Милошевић, Шабац/Добој, 2002.
- Косановић, Сава: «Римска пропаганда и хрватство», у зборнику: *Рим не мирује*, приредили: Момир Васильевић и Зоран Милошевић, Бели анђео, Шабац, 2003.
- «Кириллица вне границ и территорий», <http://news.mail.ru/politics/1821516/>
- «Латиница и кириллица», <http://www.polit.ru/article/2003/09/23/625530/>
- «Man spricht Russisch Die Tartaren wehren sich gegen die Kyrillisierung ihrer Sprache», *Der Tagesspiegel*, 04/12/2002
- Медоваров, Максим: «Кириллица - евразийский алфавит», <http://www.rossia3.ru/politics/foreign/kirillitsa>
- Милошевић, Зоран: *Од Малоруса до Украјинаца*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2008.
- Пасхин, Николай: «Азбука сербской политики», [http://www.stoletie.ru/slavyanskoe\\_pole/azbuka\\_serbskoj\\_politiki\\_2009-08-03.htm](http://www.stoletie.ru/slavyanskoe_pole/azbuka_serbskoj_politiki_2009-08-03.htm)

- Римска пропаганда у Босни и Херцеговини од времена аустро-угарске окупације, издање друштва «Рада», Милетићева штампраја, Нови Сад, 1903.
- Поливанов, Е. Д.: *За марксистско језикознание*. Москва, 1931.
- Јаковлев, Н.Ф. : *За латинизацију руског алфавита*, *Культура и письменность Востока*, кн. 6. Баку, 1930.

### Resume

*There is a real battle in the world, especial in the Eurasian ground, about the supremacy of Latin over Cyrillic. What determines the selection of the letter? Philologists single out four factors: linguistic, economic, psychological and political-cultural. Why do the governments of certain states face their people with dilemma and the selection of Latin or Cyrillic, when the science has proven that Cyrillic has no principle deficiencies (nor advantages) in comparison to Latin, and when Cyrillic represents, undoubtedly, positive and valuable tradition, which doesn't mark only history and the identity of a nation. In this paper we want to indicate that we can reach the key response, which is that there is a political-cultural, i.e. geopolitical interes to suppress Cyrillic from the use.*

*The battle related to the letter has its geopolitical dimension, which is proven by the fact that the members from the sea usually write in Latin, while the members of the land write in Cyrillic. Ofcourse, this obvious truth is being hidden and wrapped in a number of myths, disinformation and (malicious) inaccuracies. A popular thesis in Serbia at the beginning of a new Millenium, was that „Cyrillic is a fascist letter“, although the fascists were writing in Latin. It can be especially determined if we look upon the western, i.e. Euro-Atlantic media that are advocates of the sea. The writing of this paper was caused by writing (and gloating) of the Roman-Catholic Polish „Rzeczpospolita“, in which it was arbitrarily claimed that Cyrillic was being spread by the Soviet Union, and that after its collapse, Cyrillic is being suppressed. The conclusion is derived from the attempt of Astana (Kazakhstan) to replace its Cyrillic by Latin, under the excuse that “Latin has fewer letters”. For those who know the letters, it is clear that Serbian Cyrillic is perfect, and that each sound has one letter and it is being suppressed “due to European values”. It is clear that those are more or less (un)successful excuses, and that the essence is quite different.*

*For instance, the supporters of Latin, point to the fact that the “rejection of Cyrillic is necessary because the Latin is*

*being used at the Internet, so it would be easier to develop an integration with international community". Those are political and biased and not professional and linguistic arguments. This ascertainment is being confirmed by the Latinization of Cyrillic, because the arguments are always related to political orientation, instead of professional, linguistic or economic arguments. Former president of Ukraine, Viktor Juščenko prepared the project of the Decree to move to Latin in 2005. The changes ought to be conducted gradually, with the aim of "acceleration of the integration of Ukraine into the structures of the European Union". Gradualism meant the introduction of the Latin at the west of Ukraine first, in the areas of Greek-Catholics, who hate the Orthodoxy extremely, then in Kiev, Russian Crimea, and finally in the most awakened Russian regions of the eastern Ukraine.*

*A former deputy of the premier of Ukraine and the director of the Institute for literature of Nikolaj Žulinski in Kiev also talks of political instead of professional criteria when he ascertains that Latin is suitable for Ukraine "solely for its European aspirations".*

*We cannot talk only about the replacement of the political system, but of the geopolitical orientation. This can be seen in the words of a Russian "scientist" (Sergei Alexandrovich Arutjunov – a corresponding member of the Russian academy of science): "I think that globalization and computerization of our lives leads to the situation in which we will write Russian in Latin. Latin is by itself more useful than Cyrillic, which has many deficiencies. If Russia wants to keep up with progressive world, it has an obligation to fully embrace Latin, and sooner or later that will be the case".*

*Arutjunov uses the closed system of thinking, and very ideologized and biased terms. His ascertainment that progress equals Latinization is completely non-scientific and has no sense. Does this mean that there is no progress unless the Latin is being used? Where is the place of the culture here? That kind of reflection is so biased, untrue and cultural-political incorrect, that they are more terrifying than suitable to dialogue and reflection.*

*In other words, this is a totalitarian, non-democratic, non-pluralistic mindset, which stifles the desire for freedom and individual cultural specialization. When a person reads something like that, it can scare you more than it can explain something.*

*In the paper, the author argue that Cyrillic is an Euro-Asian letter, which means that it is hostile to Latin, as a*

*letter of the representatives of the sea. The author later describes the expansion of Cyrillic, and finally the suppresion by Latin in the Euro-Asian area.*

---

Овај рад је примљен 10. јула 2011. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. новембра 2011. године.